

KAMERAL SOLIQ TEKSHIRUVI VA UNI O‘TKAZISH BO‘YICHA BELGILANGAN UMUMIY QOIDALAR

Qimatboyev Shavkatjon Furqatzoda

Namangan davlat universiteti yuridik fakulteti 3-bosqich talabasi

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada soliq qonunchilikdagi tekshiriklarga doir ma'lumotlar, qonunchilikdagi o'zgarishlar va yaratilayotgan imtiyozlar hamda so'ngi yillarda muhtaram prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev tomonidan soliq va soliqchilik tizimida keng olib borilayotgan keng qo'lamli islohotlarni natijasida erishiladigan natijalar hamda soliq tekshiruvlarni huquqiy tabatini tartibga solishga doir masala yoritilgan.*

***Kalit so'zlar:** soliq, kameral soliq tekshiruvi, soliq to'lovchi, soliq agenti, soliq kodeksi.*

Kirish. Kameral soliq tekshiruvi soliq to'lovchi (soliq agenti) tomonidan taqdim etilgan soliq hisobotini, moliyaviy hisobotni, shuningdek soliq to'lovchining faoliyati to'g'risida soliq organida mavjud bo'lgan boshqa hujjatlar hamda ma'lumotlarni tahlil qilish asosida soliq organi tomonidan o'tkaziladi.

Soliq organlari kameral soliq tekshiruvi o'tkazilishi boshlanguniga qadar tekshiruvdan oldingi tahlilni o'tkazishi mumkin.

Material va metodlar

Tekshiruvdan oldingi tahlil — taqdim etilgan soliq hisobotini va soliq to'lovchining faoliyati to'g'risidagi boshqa axborotni soliq organlari tomonidan axborot tizimlaridan foydalangan holda, soliq to'lovchining ishtirokisiz o'tkaziladigan avtomatlashtirilgan tahlildir.

Tadqiqot natijalari

Tekshiruvdan oldingi tahlil soliq organi rahbarining (rahbar o‘rinbosarining) buyrug‘isiz amalga oshiriladi.

Agar tekshiruvdan oldingi tahlil chog‘ida soliq organi tomonidan taqdim etilgan soliq hisobotida soliq organida mavjud bo‘lgan ma‘lumotlar bilan tafovutlar va (yoki) xatolar aniqlansa, soliq to‘lovchiga soliq to‘lovchining shaxsiy kabineti orqali soliq hisobotiga tegishli tuzatishlar kiritish to‘g‘risidagi xabarnoma yuboriladi.

Soliq to‘lovchi tegishli tuzatishlar kiritish to‘g‘risidagi xabarnoma olingan kundan e‘tiboran o‘n kunlik muddatda aniqlashtirilgan soliq hisobotini yoki aniqlangan tafovutlarning asosnomasini taqdim etishi shart. Bunday majburiyatning bajarilmaganligi soliq organi tomonidan soliq to‘lovchida kameral soliq tekshiruvini tayinlash uchun asos bo‘ladi.

Tekshiruvdan oldingi tahlil aniqlashtirilgan soliq hisoboti yoki aniqlangan tafovutlar asosnomasi soliq to‘lovchi tomonidan taqdim etilgan yoxud kameral soliq tekshiruvi tayinlagan sanadan e‘tiboran yakunlangan hisoblanadi.

Kameral soliq tekshiruvi soliq organi rahbarining (rahbari o‘rinbosarining) buyrug‘i asosida o‘tkaziladi. Buyruqda soliq to‘lovchining nomi va identifikasiya raqami, tekshiruvchi shaxslarning familiyasi, ismi, otasining ismi va lavozimi, tekshiruvni o‘tkazish muddatlari, tekshirilayotgan davr, tekshirilayotgan soliqlar va yig‘imlarning turlari ko‘rsatiladi.

Tadqiqot natijalari tahlili

Kameral soliq tekshiruvi Soliq Kodeksining 88-moddasida belgilangan da‘vo muddati o‘tmagan soliq davrlariga nisbatan o‘tkazilishi mumkin.¹

Birinchidan, kameral soliq tekshiruvi jarayonida soliq organi soliq to‘lovchidan (soliq agentidan, uchinchi shaxsdan) hisobga olish hujjatlarini, taqdim etilgan soliq hisobotiga va hisobga olish hujjatlariga doir tushuntirishlarni, shuningdek soliq hamda yig‘imlarni hisoblab chiqarish va to‘lash bilan bog‘liq boshqa axborotni Soliq Kodeksida nazarda tutilgan tartibda so‘rab olishi mumkin.

¹ Ўзбекистон республикаси Солиқ кодекси.

Ikkinchidan, soʻralgan hujjatlar va tushuntirishlar soliq organiga tegishli soʻrov olingan kundan eʼtiboran besh kun ichida taqdim etilishi kerak. Soʻralgan hujjatlarni taqdim etish muddati soliq toʻlovchining hujjatlar taqdim etish uchun sabablari va zarur boʻlgan muddatlari koʻrsatilgan arizasiga koʻra soliq organi tomonidan uzaytirilishi mumkin.

Uchunchidan, agar soliq toʻlovchi kameral soliq tekshiruvi tugaguniga qadar Soliq Kodeksining 83-moddasida nazarda tutilgan tartibda hisoblab chiqarilgan soliq summasi oʻzgartirilgan aniqlashtirilgan soliq hisobotini taqdim etsa, kameral soliq tekshiruvi taqdim etilgan aniqlashtirilgan soliq hisobotini hisobga olgan holda oʻtkaziladi.

Toʻrtinchidan, oʻtkazilgan kameral soliq tekshiruvi yakuni bilan taqdim etilgan soliq hisobotida tafovutlar va (yoki) xatolar aniqlangan boʻlsa, soliq organi soliq toʻlovchiga Soliq Kodeksida belgilangan tartibda soliq hisobotlariga tuzatishlar kiritish talabnomasini yuboradi.

Beshinchidan, soliq hisobotiga tuzatishlar kiritish haqida talabnoma yuborilgan sana kameral soliq tekshiruvi tugatilgan sana hisoblanadi. Agar oʻrganish va tahlil qilish yakunlariga koʻra tafovutlar va (yoki) xatolar aniqlanmagan boʻlsa ham kameral soliq tekshiruvi yakunlangan hisoblanadi.

Soliq toʻlovchi tuzatishlar kiritish toʻgʻrisidagi talabnoma olingan kundan eʼtiboran besh kun ichida tegishli soliqlar va yigʻimlar boʻyicha aniqlashtirilgan soliq hisobotini yoxud tasdiqlovchi hujjatlarni taqdim etgan holda aniqlangan tafovutlarning asosnomasini Soliq Kodeksida belgilangan tartibda taqdim etishi shart.

Soliq toʻlovchi soliq organining tegishli talabnomasida koʻrsatilgan, aniqlangan tafovutlarning asosnomasi sifatida soliq maslahatchilari tashkilotining xulosasini taqdim etishga haqli. Soliq toʻlovchining nomidan bunday asosnomani soliq maslahatchilari tashkiloti soliq toʻlovchi bilan tuzilgan shartnoma asosida mustaqil ravishda taqdim etishi mumkin.

Soliq to'lovchining taqdim etgan asosnomasi tegishli hujjatlar (asosnomalar) olingan kundan e'tiboran o'n besh kun ichida soliq organining rahbari (rahbari o'rinbosari) tomonidan ko'rib chiqiladi¹.

Aniqlangan tafovutlar bo'yicha taqdim etilgan asosnomalariga to'liq yoki qisman rozilik berilgan taqdirda, soliq organi ilgari yuborilgan talabnoma bekor qilinganligi to'g'risidagi bildirish xatini yoxud soliq hisobotiga tuzatishlar kiritish to'g'risidagi aniqlashtirilgan talabnomani soliq to'lovchiga yuboradi.

Agar soliq to'lovchi aniqlashtirilgan soliq hisobotini taqdim etmasa (shu jumladan aniqlashtirilgan talabnomadan keyin), yoxud aniqlangan tafovutlar bo'yicha asosnomalarni taqdim etmasa, yoki u taqdim etgan asosnomalar yetarli emas deb topilsa, soliq organi soliq to'lovchiga soliq auditini tayinlashga haqli.

Agar soliq (hisobot) davri uchun soliq monitoringi o'tkazilayotgan bo'lsa, bunday davr uchun kameral soliq tekshiruvi o'tkazilmaydi. Mazkur qoida soliq monitoringi muddatidan oldin tugatilganda qo'llanilmaydi.

Agar Soliq Kodeksida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, zimmasiga soliq hisobotini taqdim etish bo'yicha majburiyat yuklatilgan soliq agentlarining va boshqa shaxslarning kameral soliq tekshiruvlariga nisbatan ham tatbiq etiladi.

Qo'shilgan qiymat solig'i summasi o'rnini qoplashga nisbatan kameral soliq tekshiruvi soliq to'lovchi tomonidan soliq davri uchun soliq hisoboti taqdim etish chog'ida soliq organlari qo'shilgan qiymat solig'ining salbiy summasi o'rnini qoplash (qaytarish) to'g'risida xabardor qilingan kundan e'tiboran o'ttiz kun ichida soliq organining buyrug'isiz, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan tartibda amalga oshiriladi. Qo'shilgan qiymat solig'i summasi o'rnini qoplashga nisbatan kameral soliq tekshiruvi natijalariga ko'ra soliq hisobotiga o'zgartishlar kiritish haqidagi talabnoma yozib berilmaydi².

¹ Soliq huquqi. Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun o'quv qo'llanma. / A.M.Amanov, X.N.Djamalov; O'zR. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, Toshkent moliya instituti, 2019. Amanov A.M., Djamalov X.N.

² Isayeva F.B. Soliq huquqi. Bakalavriyatning 5240100 – yurisprudensiya yo'nalishi talabalari uchun darslik. // Mas'ul muharrir: prof.v. b. X.S.Islamxodjayev– Toshkent: TDYU, 2017.

Qo‘shilgan qiymat solig‘i summasini qoplashga nisbatan kameral soliq tekshiruvi natijalariga ko‘ra soliq organlari ushbu summani qoplash to‘g‘risidagi qaror yoxud ularni qoplashni rad etish (to‘liq yoki qisman) to‘g‘risidagi asoslantirilgan qaror qabul qiladi.

Xulosalar.

Xulosa o‘rnida shuni aytib o‘tish joizki, kameral soliq tekshiruvi o‘tkazish to‘g‘risidagi nizomni O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi tasdiqlaydi. Shunday, ekan amaldagi soliq qonunchiliklariga bir qator o‘zgartish va qoshimchalar kiritish bo‘yicha takliflar kiritilgan bo‘lib unga ko‘ra:

Soliq kodeksining Amaldagi tahrir 138-moddasi Kameral soliq tekshiruviga doir bo‘lib ushbu moddaning 22-qismi “Qo‘shilgan qiymat solig‘i summasi o‘rnini qoplashga nisbatan kameral soliq tekshiruvi soliq to‘lovchi tomonidan soliq davri uchun soliq hisoboti taqdim etish chog‘ida soliq organlari qo‘shilgan qiymat solig‘ining salbiy summasi o‘rnini qoplash (qaytarish) to‘g‘risida xabardor qilingan kundan e‘tiboran oltmish kun ichida soliq organining buyrug‘isiz, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan tartibda amalga oshiriladi.” Hozirgi kunda soliq tizimida olib borilayotgan islohotlar va soliq qonunchilikiga kiritilayotgan o‘zgarishlar natijasida bir qator normalar yangilayapti. Xususan. Yangi tahrirda qabul qilinishi ko‘zda tutilayotgan soliq kodeksining, yuqoridagi normlarga qo‘yidagicha o‘zgartish kiritilishi lozim “Qoplanadigan (qaytariladigan) QQS summasining asosligi yuzasidan kameral soliq tekshiruvi o‘ttiz kun ichida o‘tkaziladi” bu o‘zgarish muddat bilan bog‘liq bo‘lib tadbirkorlik subyektlariga bir qator imkoniyatlar yaratib beradi. Qolaversa, ushbu kodeksining 274-moddasi 3-qismi Soliqni o‘rnini qoplash “Agar kameral soliq tekshiruvi natijalariga ko‘ra, soliq organi soliq summasining o‘rnini to‘liq yoki qisman qoplash to‘g‘risida qaror qabul qilsa, mazkur soliq summasi soliq to‘lovchiga soliq hisobotini taqdim etishda soliq summasini qaytarish haqida soliq organlari xabardor qilingan sanadan e‘tiboran oltmish kundan kechiktirmay qaytariladi.” Yangi tahrirdagi o‘zgarishda ushbu qismi “Agar kameral soliq tekshiruvi natijalariga ko‘ra, soliq organi soliq summasining

o‘rmini to‘liq yoki qisman qoplash to‘g‘risida qaror qabul qilsa, mazkur soliq summasi soliq to‘lovchiga soliq hisobotini taqdim etishda soliq summasini qaytarish haqida soliq organlari xabardor qilingan sanadan e‘tiboran o‘ttiz kundan kechiktirmay qaytariladi”. deb belgilangan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi // “O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami”, 2019.
3. O‘zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksi // O‘R QHT, 2013-y. 52-I-son.
4. O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksi// O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2016-y.
5. “Normativ-huquqiy hujjatlar to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining 2012-yil 24-dekabr Qonuni // O‘RQ. – 348
6. “Soliq maslahati to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining 2006-yil 21-sentabr Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2006.
7. “O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining 2003-yil 29-avgust Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlis Axborotnomasi, 2003.
8. “Davlat bojxona xizmati to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining 1997-yil 29-avgust Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1997
9. “Davlat soliq xizmati to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining 1997-yil 29-avgust Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlis Axborotnomasi. – 1997.
10. “Xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining 1998-yil 24-dekabr Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlis Axborotnomasi. – 1999.
11. Isayeva F.B. Soliq huquqi. Bakalavriatning 5240100 – yurisprudensiya yo‘nalishi talabalari uchun darslik. // Mas’ul muharrir: prof.v. b. X.S.Islamxodjayev–Toshkent: TDYU, 2017.
12. Soliq huquqi. Oliy o‘quv yurtlari talabalari uchun o‘quv qo‘llanma. / A.M.Amanov, X.N.Djamalov; O‘zR. Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi, Toshkent moliya instituti, 2019. Amanov A.M., Djamalov X.N.